

Vastik nimele.
4. IX 39. K. Kadari.
Diplomitöö
392327

E. V.
TARTU ÜLICOOLI
DIPLOMATIKAKOOL
25. aug. 1939
№ 490
TARTU

L A P S E R Ö Ö V

Diplomitöö

AB

2724

Stud. jur.

Friida-Elka Judeikin

Tartu, 1939

Lojapõuon D. IX 1939.
Diplomitöö

S i s u k o r d

I. Sissejuhatus

II. Lapseröövimisinstituudi ajalooline arenemine

- a) Rooma õigus
- b) Germaani õigus
- c) Kanooniline õigus ja kriminaalõigus 18.sajandi lõpul
- d) Lapseröövimisroima arenemine 19.sajandil.

III. Lapseröövimisroima juriidiline analüüs

1. Koostis.

- a) subjekt
- b) objekt
- c) tegevus
- d) vahendid
- e) eesmärk

2. Sanktsioon

IV. Lapseröövimisroim Lätis ja Eestis

V. Lõppkokkuvõte

Kasustatud kirjandus

I. S I S S E J U H A T U S

Inimkonna huvide kaitsjaiks olid vanal ajal religioon ja moraal. Riigivõimu tugevnedes võttis riik inimeste huvide kaitsmise enda peale ja lõi selleks vastavad keelud - normid. Sellest momendist, kus riik hakkab kaitsma inimeste huve, nad saavad õigushüvedeks.

Õigushüved võime jagada kahte suurde rühma:

- a) üksikisiku õigushüved,
- b) kogu ühiskonna huvid ehk õigushüved.

Esimesse rühma kuuluvad õigushüved võivad olla füüsilised ja vaimlis-individaalsed hüved, millede juurde kuulub ka isiklik vabadus.

Filosoofias esineb mitu erivaadet isikuvabaduse kohta. Teda võib vaadelda eitavalt kui inimese seisundit, millel pole mingit piiri. Täiesti piiramatut vabadust ei ole võimalik kujutella, sest õigus tegeleb vaid niisuguse vabadusmõistega, mis on piiratud.

Professor Rosenfeldi¹⁾ arvates on inimkonna kogu elu korraldatud nii, et inimesed mõjutavad üksteist vastastikku. Kõik oleneb aga sellest, kui laiaulatuslik on säärane mõjuvõim, kus algab niisugune seisukord, mida ei saa nimetada õiguslikuks, sest inimese vabadus võib olla piiratud õigusega nii kaua, kui ta ei puuduta teise isiku õigusi ja tema huve, mida kaitseb õigus.

1) Prof. dr. E.H. Rosenfeld, Verbrechen und vergehen wider die persönliche Freiheit, V.D.B. T. Band V lk.391.

Doktriin tunneb teisigi vaateid isikliku vabaduse mõiste kohta. Mõned õpetlased mõistavad selle all tahtevabadust, mis tähendab igale indiviidile kuuluvat õigust teostada oma tahet niivõrd, kuiivõrd seda ei keela seadus ("als solches nicht positive Gesetze verbieten")²⁾.

Kui isiku tahte teostamine ületab seaduse poolt määratud piirid, on juba tegemist kuriteoga isikliku vabaduse vastu. Selle teooria järgi on isikliku vabaduse mõiste identne tahtevabaduse mõistega ja isikliku vabaduse vastu suunatud kuriteo all mõeldakse takistust teostada oma tahet õiguslikul alusel. Brucki arvates on ka liikumisvabaduse, nn. Lokomotionsfreiheit'i nurjamine tahtevabaduse kitsendus.

Kui oletada, et kuritegu isikliku vabaduse vastu on seesama, mis kuritegu tahtevabaduse vastu, siis tekib küsimus, kuidas on lugu kuritegudega, mis suunatud isikute vastu, kel pole vaba tahet? Näiteks vaimselt defektse inimese röövimine. Sellele vastavad tahtevabaduseteooria pooldajad, et niisugustel juhtudel ei saa muidugi rääkida tegevusest, mis suunatud tahtevabaduse vastu. Sellest järgneb, et iga üksikisiku isiklik vabadus oleleb sõltumatult võõra isiku tahtest.

See sõltumatus pole siiski absoluutne, sest hädavajalik läbikäimine loob inimeste vahel teatud vastastikuse sõltuvuse.

Juba lapsena on inimene oma vanemate võimu all, aga pärastpoole piiravad tema isiklikku vabadust teised välised elutingimused, näiteks töö jne. Ka teistes kuritegudes, mis pole kuriteod isikuvabaduse vastu, nagu näiteks riisumine, kehaliised vigastused jne., me näeme ühe isiku - kurjategija võimu teise - kannataja üle.

2) Bruck zur Lehre von den Verbrechen gegen die Willensfreiheit, 1875, lk. 2

Kõigis neis kuritegudes näeb aga seadusandja õigusvastast tegevust teiste õigushüvede sfääris.

Nii siis on olemas terve rida õiguse poolt loodud suhteid, mis kitsendavad indiviidi tegevust. Ei saa kujutleda inimese isiklikku vabadust kui kaitsvat õigushüve, ilma et oleks teatud suund, mis ongi inimeste vastastikuse olenevuse tulemus.

Kui poleks seda sundi, mis lähtub seadusest, siis poleks ka mõistet vabadusest, mille all mõistetakse seisundit, mis pole piiratud seadustega.

Niiviisi on isiklik vabadus midagi positiivset, mille piirid on määratud õigusnormidega.

Vabadust kui õigushüvet võib vaadelda õige laiaulatuslikult. Vabadus võib olla seesmine, mis teeb inimese vabaks vaimset, ja väline, mis annab inimesele võimaluse teotseda vabalt. Seesmine vabadus kui niisugune ei saa olla kuriteo objektiks, siia võib arvata vaid vabaduse välise formuleerimise võimaluse teotseda vabalt.

On olemas kuritegusid, mis on kaudselt suunatud inimese isikliku vabaduse vastu, nagu näit. riisumine, aga on delikte, mis osutuvad iseseisvateks kuritegudeks vabaduse vastu, need on kuriteod isikuvabaduse vastu selle sõna kitsamas mõttes³⁾.

Viimaste hulka kuuluvad üldise deliktina sundimine, spetsiifilisena -vabaduse röövimine liikumisvabaduse piiramise mõttes ja teises suunas - inimeseröövimine, mille juurde kuulub ka lapseröövimine.

Isiklik vabadus kui iga inimese õigushüve kuulub ka lastele. Alaealiste iseseisvus on suurel määral piiratud vanemate või hooldajate võimu instantsuudiga, aga väljaspool selle võimu

1) Dr. Hugo Meyer. Lehrbuch des deutschen Strafrechts 1888, Verlag A. Deichert lk 569.

piire kasutavad alaealised oma vabadust.

Peaaegu kõik uued seadusandlused näevad ette karistuse neile, kes võtavad lapsi vanemalt või neilt, kes omavad seaduslikku võimu laste üle. Lapse röövimisdelikt on suunatud otseselt vane mate või hooldajate kasvatamis- ja järelvalveõiguse vastu, aga kaudselt ka laste isikliku vabaduse vastu. Hädahoht, mis ähvardab laste heaolu, annab põhjuse kaitsta nende õigusi, kes omavad võimu laste üle.

Nende kriminaalseadustikkude hulka, mis peavad lapseröövimist deliktiks isiku vabaduse vastu, kuuluvad Saksa 1871.a. kriminaalseadustik, endises Venes Ugolovnoe Ulozenie 1903.a. ja teised.

Teist liiki seadustikkude hulka s.t. niisuguste hulka, kus lapserööv loetakse kuriteoks perekonnaõiguse vastu, võib lugeda belgia õigust, mis käsitab lapseröövi kui kuritegu isikliku seisuse vastu.

Preisi kriminaalseadused käsitavad lapseröövi kaht moodi. Ühes paragrahvis on lapserööv kuritegu isikliku seisuse vastu, aga teises räägitakse lapseröövist kui kuriteost isikuvabaduse vastu⁴).

Nagu näeme, pole lapseröövimisinstituut veel täielikult selgitatud ei doktriini ega seadusandluse poolt.

Uusim seadusandlus pöörab sellele kuriteole palju rohkem tähelepanu kui vanad seadustikud, sest lapserööv on suurimaid pahesid, mida toovad maailma kuriteod.

4) Preussisches Strafengesetzbuch 1851 pr. 138 ja 206.

II. L A P S E R Ö Ö V I M I S I N S T I T U U D I A J A L L O O L I N E A R E N E M I N E

Alles uuemal ajal, 19.sajandi lõpul ja 20.sajandi algul tekkis vaade, et isikuvabadus on iga inimese õiguslik hüve. Üldse tekkis õpetus kuritegudest vabaduse vastu, sealjuures ka lapse- röövist, nii teoorias kui seadusandluses alles 18.sajandi lõpul ja 19.s. algul. Selle delikti jälgi aga leidub juba keskajal ja isegi rooma õiguses, kuigi tema juriidiline mõiste oli siis üsna teissugune.

a) R o o m a õ i g u s

Juba rooma õigus tundis kuritegu inimese vabaduse vastu, aga seda käsitati kui avaliku julgeoleku rikkumist⁵⁾. See oli nn. "crimen vis", mis ilmus vabariigi aja lõpul sisemiste korra- tuste tõttu ja loeti kuriteoks riikliku korra vastu. See kuri- tegu kandis poliitilist ilmet. Selle delikti vastu võitlemiseks anti välja kolm seadust: lex Plautia, lex Pompeia ja lex Julia Caesaris.

Crimen vis ei olnud mitte ainult kuritegu riikliku korra vastu, vaid selle mõiste alla kuulus ka kallaletung eraisikule ja oli niisugusena karistatav. Ka seadusvastast kinnipidamist käsitati rooma õiguses ainult kõrgema võimu rikkumisena.

Alles leges Juliae Augusti de vi publica et privata⁶⁾ il- mumisega hakati erailmet kandvaid kuritegusid karistama kui isi- kuvastaseid, aga mitte kui crimen vis.

Lapseröövist kui kuriteost vabaduse vastu räägitakse esma-

5) Prof. Minc, Kurs ugodovnova prava II

6) Mommsen, Römisches Strafrecht 1899, lk. 655, 664

kordselt Antonius Piuse reskriptis, kuigi mõnede juristide arvates sellega polnud veel loodud erilist lapseröövimisdelikti.

Lapseröövile vaadati siis kui laste vahetusele - suppositio partus, mida käsitati kui quasi-falsum. Ainult inimesrööv orjastamise otstarbel - plagium - oli iseseisev kuritegu. Selle delikti reguleeris lex Fabia de plagiariis, mis karistas isikut, kes varjas või müüs vaba inimest või niinimetatud vabakslastut vastu tema tahtmist: "qui hominem ingenuum vel libertinum inventum celaverit, inventum habuerit, emerit"⁷⁾. Selle seaduse teine osa käsitleb juhtumit, kus isik ahvatleb orja põgenema tema isanda juurest.

Esiialgu olid karistused inimesröövi (plagium) eest kerged - rahatrahv kuni 100.000 sesterfsini⁸⁾, aga pärastpoole muutusid karistused karmimaks, ja keiser Konstantini käsul karistati selle delikti subjekte surmanuhtlusega.

Orjaröövimist käsitati kui furtumit ja peremehel oli tagasinõudeõigus, mis põhjenes lex Fabia de actio furti. Need kaks seadust erinesid teineteisest, sest actio furti võidi kohaldada kõigile orjaröövi juhtumitele, aga teist seadust ainult siis, kui süütegija tarvitab oma ohvri vastu jõudu.⁹⁾

Geyer⁹⁾ arvates laiendas Konstantin flagiumi koostist seega, et võttis sinna juurde ka lapseröövi, aga selle vastu räägib asjaolu, et lapseröövist räägib juba lex Julia.

Roomlased tundsid veel printsiröövi - flagium - mida käsitati kui inimeseröövi, karistuseks oli surmanuhtlus¹⁰⁾.

7) Mommsen, Römische Strafrecht 1899, lk. 655, 664
8) Prof. dr. Geyer, Verbrechen gegen die persönliche Freiheit, Handbuch v. dr. Holzendorf, 1872, lk. 597
9) Prof. Dr. Geyer, op. cit. lk. 598
10) Dr. A. Feuerbach, Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen Peinlichen Rechts. Giessen 1877, Herausgegeben von Dr. Mittermaier, lk. 420.

b) Germaani õigus

Germaani õigus, nn. Volksrechte, rääkis ka inimesröövimisest, mille karistuseks oli ette nähtud rahatrahv (Busse), mis võrdus vaba inimese tapmise eest makstava rahatrahviga. Lapseröövi kui erilist delikti ei tuntud, see kuulus inimesröövi mõiste alla.

Baieri õiguse järgi kuulus kuriteo koostisse mitte ainult vabadusrööv, vaid ka varanduse äravõtmine.

Teiste saksa riikide õigused lugesid inimesröövimisroimaks ka ohvri müümise ja orjastamise.

Germaani õiguses ei omanud suurt tähtsust süütegu, mis suunatud inimese vabaduse vastu, ega ka mitte õigusvastane jõud, mida sealjuures kasutati, vaid just kuriteo otstarve.

Kui röövitu müüdi orjaks välismaale, aga pärast toodi tagasi, siis süütegija pidi karistuseks maksma vähem trahvi (Wergeld), kui sel juhul, kui röövitu jäi orjaks ega toodud tagasi¹¹⁾.

Keskajal see vaade muutus ja mainitud kuriteos hakati peamiselt tähelepanu pöörama inimese vabaduse röövimisele. Sachsen-¹²⁾spiegel räägib "Menschenfangen'ist", pidades silmas peasjalikult seadusevastast tegevustvaba inimese vastu. Veel kaugemale läheb Schwabenspiegel, mis inimeste röövimist karistab niisamuti kui vargust ja ähvardab süüdlast surmanuhtlusega. Üldse käsitab õiguse edasine arenemine sel ajal inimesröövimist kui vargust.

Kuna Codex Carolina ei räägi midagi inimesröövimisest ega teisist niisuguseist kuritegudest, siis pöördus õigus keskajal selles küsimuses tagasi rooma õiguse juurde, aga eristab kaks juhtu, ühelt poolt lapserööv, teiselt poolt inimesrööv sõjaliselt otstarbeks - plagium militare (Leutenanfängen). Mõlemad juhud käsitati kui kvalifitseeritud kuritegu ja karistati nende

11) Bruck, op. cit. lk. 27

12) Sachsenpiegel, II 13. pr. 5.

eest surmanuhtlusega. Ka Theresiana nimetab § 918 inimesröövimist "Entführung, Verbergen oder Verhandlung Manns oder Weibspersonen" ja karistab surmanuhtlusega.

Nii polnud vanas germ. õiguses kuni 18. sajandi lõpuni selget ja põhimõttelist juriidilist definatsiooni selle kuriteo kohta. Ühelt poolt vaadeldi inimesröövimist ja sellega ühes ka lapseröövi kui vargust, teiselt poolt aga kui kuritegu inimese vabaduse vastu. Üldse astus germaani õigus rooma õigusega võrreldes sammu edasi, sest inimesröövi, resp. lapseröövi ei käsitatud enam kui kuritegu riigivõimu vastu (crimen vis), vaid kui kuritegu inimese isikliku vabaduse vastu. Sellega ühes algas uus periood: üksikinimese õigused omavad väärtust nagu iga teine õigushüve ja vajavad seadusandluse kaitset.

c) K a n o o n i l i n e õ i g u s j a k r i m i -
n a a l õ i g u s 18. s a j a n d i l õ p u l

Ka kanoonilises õiguses leidub karistusi inimesröövimise eest. Juba piiblis karistatakse inimesröövi kui vargust. Ka paavsti seadusandluses räägitakse inimesröövist, nimelt kristlaste, naiste ja laste röövist saratseenide poolt, mida karistati rahatrahvi ja ihunuhtlusega (Prügelstrafe). Kui röövitu tapeti, siis anti süütegija ilmliku võimu kätte, kes kohaldas valjemat karistuse kui tavalise inimesröövi puhul.

18. sajandi doktriinis arenes aegamööda vaade, et inimesröövimisroima koostise piiramisel pole sunduslik, et röövitu müüdaks või muudetaks orjaks. Piisas sellest, et inimene rööviti, et toimus seadusvastane tegu, kuna roima otstarve ei omanud tähtsust kuriteo kvalifitseerimisel. Seepärast peeti 18. sajandi lõpul plagium'i juba kuriteoks, mis suunatud ainult röövitud

vabaduse vastu. Sõna "plagium" hakkab kaduma ja tema asemel tarvitatakse juba "inimesrööv". Selle uue mõiste viisid kirjan-¹³⁾ dusse Quistorp ja Tittmann. Viimane pidas inimesrööviks inimese seadusvastast äraviimist tema vabalt tegevusalalt, kusjuures äraviimise otstarbe ei oma mingit tähtsust.

Sama vaadet pooldas 18. sajandi seadusandlus, näiteks Preisis kehtiv üldine maaõigus, kus inimesrööv kuulub vabaduse vastu sooritatavate kuritegude hulka. Siiski leidus ka tol ajal veel jälgi inimesröövi võrrutamisesest vargustega. Nii räägib Preisi kriminaalseadustiku § 1088 laste "vargusest", et saata neid kerjama. Samuti oli kuriteomotiiviks laste kasvatamine võõra religiooni vaimus. Preisi õigust iseloomustab asjaolu, et temas on loendatud juhud, kus arvestatakse just lapse isiksust, s.t. tõmmatakse piir inimesröövi vahel üldse ja lapsröövi vahel eraldi, mida ei leidu teistes seadusandlustes.

d) L a p s e r ö ö v i m i s r o i m a a r e n e m i n e
19. s a j a n d i l E u r o o p a r i i k i d e s

19.s. saab lapsrööv deliktiks, millel on teatud kindel koht igas selleaegses kriminaalkoodeksis.

Üldse käsitatakse lapsröövimist kui inimesröövimise ala- liiki, millel on küll omad iseärasused, aga on siiski kuritegu vabaduse vastu. Lapsrööv sai deliktiks, mis omab puht eraõiguslikku ilmet.

19s. kriminaalseadused rõhutavad selles kuriteos peas- jalikult seda momenti, kus lastel võetakse võimalus kasutada oma õigust vanemate või hooldajate kaitsele. 1845 .a. leidub er i peatükke, mks puudutavad inimes- ja lapsröövimist. Pa-¹⁴⁾ bagrahv 270 mis räägib lapsröövist, kuigi nimetab seda)

13) Prof. dr. E.H.Rosenfeld op. cit. lk. 397

14) Strafgesetzbuch für das Grossherzogtum, Baden, 1845

"Kinderdiebstahl", ei käsita siiski seda kuritegu vargusena, vaid roimana inimese vabaduse vastu. Sealjuures suurendas süüdi lapse isikliku seisungi muutmine. Niisugustel juhtudel on karistus karmim - Zuchthaus kuni 12 aastani, kui aga lapse isiklik seisund ei muutu, on karistuseks vaid vangla.

Baadeni kriminaalseaduse § 273 järgi polnud lapseröövimine karistatav, kui mõrv sooritati sihiga parandada lapse seisukorda, mis ka teostati. Selle paragrahvi järgi omab otstarve juba teatud tähtsust.

Ka teistes koodeksites, näiteks Sachsen-Altenburgi ¹⁵⁾ omas 1841.a., leidub paragrahv lapseröövimisest, kusjuures karistuse suurus oleneb otstarbest milleks kuritegu sooritati. Teistes koodeksites, näit. Baieri omas 1813.a., Würtenburgi 1833, Braunschweigi 1840, Hannoveri 1840 ¹⁶⁾ jne, räägitakse lapseröövimisest paragrahves, mis käsitlevad inimesröövi üldse. Vahe nende kahe kuriteo vahel seisab selles, et lapseröövi juures on otstavaks momendiks vägivald, mis on suunatud vanemate või hool-dajate tahte vastu, kuigi laste nõusolekul, aga inimesröövi-mise juures on delikt suunatud ohvri isikliku liikumise vabaduse vastu.

Preisi 1851.a. kriminaalseadused räägivad laste vahetami-sest ja nende röövimisest. Lastevahetamisest ehk "Unterschiebung" ist" räägitakse osas, mis käsitleb kuritegusid inimeste seisus-õiguste vastu (Personenstand), karistus järgnes vaid siis, kui vahetamise tagajärjel inimese isiklik seisund tõesti muutus.

Lapseröövimisest otseses mõttes räägib § 206 ¹⁷⁾, mis

15) Kriminalgesetzbuch für das Herzogtum Sachsen-Altenburg § 147

16) Sammlung der deutschen Strafgesetzbücher, Herausgeb. von M. Steuglein, München 1858

17) Strafgesetzbuch für die Preussischen Staaten, 1881 § 138, 206

asetseb isikuvabaduse vastu sooritatavate kuritegude osas. Selle §-i järgi pööratakse erilist tähelepanu vahenditele, mida kasutatakse kuriteo tegemisel. "Wer eine Minderjährige Person durch Leist oder Gewalt"...

Seadusandja määrab selles paragrahvis kuriteo objektiks lapse vabaduse, aga mitte vanemate või hooldajate järelvalve õiguse. Kuriteo kvalifitseerimisest räägib samade seaduste § 205: "... und ihn zu Betteln oder zu gewinnsüchtigen oder unsittlichen zwecken ...".

19. s. kriminaalseadustike seas on silmapaistval kohal Saksa 1871.a. kriminaalseadustik, mille 18. osa sisaldab muuseas inimesröövimise kohta käivaid paragrahve. § 234 vaatleb seda delikti ainult katsestaadiumis, kui liikumisvabaduse kaotamist¹⁸⁾ "Verletzung der Lokomobionsfreiheit", mille eesmärgiks siiski on sooritada kuritegu status libertatis vastu.

Saksa 1871.a. kriminaalseadustes¹⁹⁾ esineb lapseröövimine (§ 235) kuriteona vanemate tahte vastu, mis osutub lapse isiku- ja liikumisvabaduse surrogaadiks.

Isiklikule seisundile ei pööra need seadused tähelepanu, erinedes seetõttu Preisi vastavaist seadusist.

Saksa kriminaalseadustes on ette nähtud lihtsad ja kvalifitseeritud lapseröövimisjuhud, kusjuures harilik juht on väärtegu, aga kvalifitseeritud juhtum - kuritegu. Alaealise nõusolekut siin ei arvestata, sest kuritegu on suunatud vanemliku võimu vastu.

Austria seadused vaatavad lapseröövimisele teisiti. 1852.a. seadused on seoses 1803.a. seadustega, kus mõiste kuriteost isi-

¹⁸⁾ Prof. dr. E.H.Rosenfeld, op. cit. lk. 407

¹⁹⁾ Strafgesetzbuch für das deutsche Reich 1871, Leipzig

kuvabaduse vastu polnud veel tunnustatud, sest teda asendas "crimen vis". Kõik deliktid mis nüüd kuuluvad isikuvabaduse vastu sooritataavate roimade hulka, leidusid osas "von öffentlicher Gewalttätigkeit", teiste sõnadega osas, kus räägitakse kuritegudest avaliku korra vastu. Selles osas leidusid seadused, mis reguleerisid inimes- ja lapseröövimist. Viimast nimetati Entführungiks.

Austria 1832.a. kriminaalseadustiku 96 ²⁰⁾ §. on ette nähtud kaks juhtu: 1) naisterahva röövimine kitsamas mõistes ja 2) naiste ja lapseröövimine selle sõna laiemas ulatuses. Esimene on roim moraali vastu, teine võimuhete rikkumine, sarnaneb selle delikti mõistega germaani õiguses. Siin ei mängi mingit rolli eesmärk, mille saavutamiseks kuritegu toimus, ega ka röövitu nõusolek, sest jõud ja pettus on suunatud perekonna autoriteedi vastu.

Austria seadused loevad seetõttu lasteks mitte ainult neid, kes pole veel 14 aastased, vaid ka füüsiliselt terved lapsed, kes on veel vanemate või hooldajate võimu all. ²¹⁾ Seega pooldas Austrias veel hiljuti kehtiv olnud kriminaalseadustik vanu vaateid, sest isikliku vabaduse vastu sooritataavate kuritegude polnud temas veel täiel määral arendatud.

Prantsuse kriminaalseaduses pole isikuvabaduse vastu sooritataavad kuriteod koondatud eri ossa. Nii on näiteks attentats a la liberte asetatud ossa, kus räägitakse kuritegudest riigi vastu.

Prantsuse kriminaalseaduses puuduvad üldse seadused, mis reguleerivad inimesröövimisroima, kuna lapserööv on roim lapse

20) Strafgesetzbuch über Verbrechen, Vergehen und Übertretungen für das Kaisertum Österreich 1852.

21) Kommentare zum Österreichischen Strafrecht, Wien, 1928, lk. 284.

isikliku seisundi vastu.

L'eulevement de mineurs juhtudel, mis on ette nähtud Code penal'i 354 paragrahvis, on juba jutt kuritegudest vanemliku võimu vastu. Lapseröövimine on enlever, entrainer, de turner või deplacer, s.t. äraviimine, vargus, jne.

Mis puutub Sveitsi kriminaalseadusesse, siis jaguneb see lapseröövimise suhtes kahte rühma. Esimesse rühma kuulub nende kantonite õigus, kus pooldatakse Saksa 1871.a. õigust, nimelt Solothum, Basel ja Schwyz. Teise rühma moodustab nende kantonite õigus, kes retsipeerisid prantsuse 1810.a. code penal'i. Mõned kantonid moodustavad oma kriminaalseadusega vahepealse rühma. Nii loetakse Tessinis ja Bernis lapseröövimist ühelt poolt kuriteeks laste vabaduse ja kodanikuõiguse vastu, nagu Code penali, aga teiselt poolt on see kuritegu reguleeritud seadustega, mis sarnanevad saksaseadusega.

Glaruses ja Appenzellis on erilised seadused, kus lapserööv kui eriline instituut on tundmatu, sest teda vaadeldakse kui vabadusröövi üldse.

Neis kantoneis, kus kehtiv õigus sarnaneb saksa omaga, loetakse lapseröövi kuriteeks, mis suunatud vanemate ja hooldajate võimu vastu. Alaealise nõusolek ei välista süüdlust, niikaua, kui vanemad või hooldajad pole andnud oma nõusolekut. Niisugune seisukord ei taga teatud juhtudel laste kaitset ebaseadusliku ähvardi vastu, eriti neil juhtudel, kus vanemad või hooldajad ei kaitse laste huve heatahtlikult.

Neis Sveitsi kantoneis, kus kriminaalseaduse aluseks on võetud Code penal, on ette nähtud kaks liiki lapseröövimisroima:

- 1) lapseröövimine - kuritegu vabaduse vastu
- 2) lapseröövimine - kui delikt on kodanliku seisundi vastu

Rääkides esimesest liigist peab märkima, et lapseröövi ei saa samastada vabadusrööviga, sest lapseröövimise juures on vabadusröövimine ainult vahendiks, aga mitte eesmärgiks.

Teine liik kuritegusid, s.t. lapseröövimisi, mida loetakse roimadeks kodanliku seisundi vastu, jaguneb kahte ossa: väikelaste ja alaealiste röövimine. Väikelaste röövimise hulka arvatakse mõnes kantonis ka see juht, kui keegi peab kinni talle usaldatud last ega anna teda tagasi..

Freiburgi kantoni õigus räägib "Kinderverschleppung" ja mõistab selle all väikelaste asetamise kasvatusmajadesse, kus elavad peamiselt leidlapsed. Väikelasteröövimisega ei või ära segada lapseröövimist üldse.

Lapseröövimise juures on kuriteo koostise tuumaks vanemate või hooldajate võimu röövimine, väikelaste röövimisel on peamiseks põhjuseks lapse sündimise varjamine.

Seadusandja eraldab need mõlemad kuriteo liigid teineteisest juba seega, et asetab kummagi koodeksi eri ossa, nimelt on esimene liik selles osas, kus käsitletakse kuritegusid vabaduse vastu, teine nn. Zivilstandi vastu sooritataivate kuritegude osas.

Väikelaste röövimisel võib Sveitsi seaduste järgi kuriteo subjektiks olla iga isik, kuna neil juhtudel, kus last kinni peetakse, mitte tagasi ei anta, võib roima subjektiks olla ainult see isik, kellele laps on usaldatud, näiteks amm, õpetaja, kasvataja.

Objektiks võivad viimasel juhul olla ainult lapsed, kes on veel nii väikesed, et ei märka midagi oma seltskondlikust seisundist ja perekondlikest asjaoludest, millesdes nad viibivad. 22)

22) Fr. v. Liszt, Učebnik ugolovnovo prava, 1911.a.

Isikuks, kellel on õigus nõuda last tagasi, on isa, ema, hooldaja või vastav asutis.

Tahtlikuks süüteks väikelaste röövimisel on õiguse omandamine laste üle ja nende äraviimine, resp. röövimine. Mis puutub selle kuriteo juures kasutatavasse vahendáisse, siis neist roima koostise määramisel ei räägita.

Kõigis Sveitsi kantoneis karistatakse väikelasteröövi karmimalt kui lapseröövimist nende paragrahvide järgi, mis räägivad vabadusröövist.

Niisugust erilist roima, nagu seda väikelaste rööv, teiste riikide tolleaegsed õigused ei tunne.

Ka hilisem seadusandlus ei eralda spetsiifilist roima väikelaste vastu ja mõistab lapseröövimise all nii väikelaste kui alaealiste röövimist. Üldse ilmneb Sveitsi seaduses selle delikti suhtes õige suur partikularism. Peaaegu igal kantonil on omad seadused, mis erinevad üksteisest.

1894. ja 1896.a. projektid tõid palju uut õpetusse kuritegudest vabaduse vastu, sellega ühes ka lapseröövimise kohta. Komisjonid, mis töötasid välja need projektid, ligendasid selle roima koostise Saksas kehtivale lapseröövimismõistele. 1896.a. projektis leidub kaks paragrahvi lapseröövimise kohta. Ühes paragrahvis räägitakse kvalifitseeritud juhust, teises lasteröövimist kui kuriteost perekonnaõiguse vastu.

Sveitsi 1903.a. kolmandas projektis loodi kvalifitseeritud lapseröövimisroimast 2 delikti: alaealise kinnipidamine ja röövimine. Siin tarvitatakse juba terminit "alaealine", mitte aga "laps".

19. sajandi kriminaalseaduses seisab silmapaistval kohal endise Vene "Ulozenie o nakazaniach ugolovuõh i ispravitel'nõh".

Selles seadustikus nähtub saksa 1871.a. seaduse mõju, aga lapse-
röövi suhtes erineb 1885.a. "ulozenie" saksa omast. Paragrahvid
lapseröövimisest leiduvad IX osas, kus räägitakse "roimadest ja
väärtegedest seaduste ja seisusõiguste vastu. Paragrahvis 1407
räägitakse laste röövimisest või nende vahetamisest, eesmärgiga
varjata nende tõelist isikliku seisundit ²³⁾ .

Tõelise seisundi ja olukorra varjamine sisaldab eneses ühelt
poolt dokumentide vahetust ja röövimist, mis on kuritegu seisun-
di vastu kitsamas mõistes, teiselt poolt laste röövimist selleks,
et varjata nende õigusi. Lapse röövimist võib 1885.a. ulozenie jär-
gi väljendada kolmes peavormis: 1) lapserööv kitsamas mõistes,
2) laste vahetamine ja 3) omavoliline kinnipidamine.

Kuriteo eesmärgi suhtes on 2 liiki lapseröövimist: 1)
lapserööv eesmärgiga varjata laste päritolu ja perekondlikku
seisundit, 2) lapserööv ilma päritolu varjamise eesmärgita. Esi-
mesest juhust räägitakse § 1407 ja tema eest karistatakse sun-
nitööga, teise karistuseks on vangla ja ta on ette nähtud § 1408.
Selle paragrahvi alla võib viia ka juhtumi, kus kuriteo soori-
tajaks on kasvatajanna, kellele on antud kasvatada laps, keda
ta ei anna enam tagasi, teatades, et ta pole üldse saanud last.
§ 1408 karistab mitte ainult salajast röövimist, vaid ka iga-
sugusel muul viisil teostatud röövi. Seda vaadet lapseröövi
suhtes pooldas ka Vene senat ²⁴⁾ .

Tarvis on pöörata tähelepanu asjaolule, et iga lapserööv
on loomulikult seoses lapse seisukorra varjamisega, kuigi see
poleks eesmärgiks, sest ilma varjamiseta ei saaks süüdlane pi-
dada last enda juures. Seega pole asjaolu, et süüdlane varjab

23) Ulozenie o nakazaniach ugolovnoh i ispravitelnoh, 1885, Ird.
Tagantseva, Peterburg 1910

24) Rezenic ugolovnovo kassatsionovo departamenta pravitelst-
venuova senata 4.4.1882. Delo Paulini Volskoi

pärast röövimist lapse perekondlikku seisundit, ilma et see oleks kuriteo eesmärgiks, küllaldane selleks, et kuritegu, mida karistatakse § 1408 järgi, oleks karistatav § 1407 järgi, mis nõuab kuriteo koostisse eesmärki varjata lapse päritolu ja tema perekondlikku seisundit, mis kuulub talle sündimiselt. Niisugune juhtum tuli endisel Vene Senatil arutada Mark Berkovitsi²⁵⁾ asjas, keda süüdistati kuueaastase tütarlapse röövimiseks tema emalt Ternoruckilt, et teha lapsest akrobaat ja saada sellest kasu. Ta esitles teda oma tütreana, varjates seega tema päritolu. Berkovitsi süüdistati § 1408 põhjal. Kuna see paragrahv näeb ette kõik röövimisjuhud, välja arvatud rööv eesmärgiga varjata kodanlikku seisundit, otsustas Senat asja teiskordselt läbi vaadata, sest algul oli ebaõigesti kohaldatud § 1407, aga siin võidi tarvitada vaid § 1408, sest Berkovitsi poolt sooritatud kuriteo eesmärgiks oli saada endale kasu, aga mitte varjata lapse päritolu.

Endine Vene Senat, samuti ka tolleaegne kehtiv õigus tunnustas lapseröövi ainult isikliku ja perekondliku seisundi kaotamise suhtes, aga ei pööranud vajalikku tähelepanu lapse isiklikule vabadusele. 19. sajandi Vene kriminaalõigus ei arvestanud sedagi, et lapseröövi suhtes on tegemist vanemliku võimu rikkumisega. Selles suhtes jäi endine vene kriminaalõigus maha vastavaist 19. sajandi seadusist teistes riikides, kus lapseröövi käsitati kui kuritegu, mis suunatud isikliku vabaduse ja vanemate või hooldajate võimu vastu.

Kuriteod isikuvabaduse vastu esinevad silmapaistval kohal Itaalia 1889.a. kriminaalkodeksis. Siin leidub paragrahve kuritegudest vabaduse vastu üldse ja niinimetatud "Spezialfreiheiten"²⁶⁾

25) Resenie ugolovnovo kassatsionnovo departamenta pravitelstvennovo Senata, 1881.a. 10 marta delo Marka Berkoviča

26) Prof. dr. Rosenfeld, op. cit. lk. 457

vastu. Kõik vabaduse vastu sooritatavad roimad on siin jagatud kahte suurde rühma: 1) vabaduse röövimine, 2) välismaale sõjateenistusse saatmine. See seadus näeb ette isegi privilegeeritud juhu, nn. *strazione di monori*, kui 1) röövitu on 12-15 aastane, ja 2) andis röövijale oma nõusoleku.

15-aastase röövimine tema enda nõusolekul pole karistatav, sest niisugustel juhtudel on kuriteol sageli seksuaalne ilme ja lapserööv muutub seetõttu hoopis teiseks kuriteoks. Niisuguste seaduste juures on vanemlik võim halvasti kaitstud, teda vaadeldakse kui vabaduse surrogaati teatud ajaks, mille möödumisel algab täpse isiklik vabadus.

Seega tunnustatakse Itaalia seaduste järgi lapseröövimist kas ohvri nõusolekul või ilma, seksuaalse eesmärgiga või ilma, ja sellest olenevalt muutub ka sanktsioon. Nende seaduste järgi võib röövitud alaealine olla ainult kuriteo objektiks, aga mitte subjektiks. Selles mõttes on õigus õpetlasel Carrara'l, kes väga teravmeelselt karakteriseerib alaealiste laste röövimist: "... weder Agente, noch Paziente, sondern bleibe in einer Situation inter media ... ²⁷⁾ "

Rääkides edasi selle kuriteo objektist itaalia 1889.a. koodeksi seaduste järgi, on tarvis märkida, et vanemliku võimu vaadeldakse siin ainult kui kallaletungi kaadset objekti ja teda kaitstakse vaid refleksiivselt. Tõepoolest on kaitstavaks objektiks alaealine ise, resp. tema liikumisvabadus (*Lokomotions-freiheit*).

Nii näeme, et Itaalia seadused ei vaatle lapseröövimist kuriteona vanemliku võimu vastu, nagu seda teeb enamik Euroopa riike, vaid roimana lapse enda vastu. Siin kaitstakse lapse isik-

27) Prof. dr. E.H.Rosenfeld, op. cit. lk. 463

likku vabadust palju suuremal määral kui teistes riikides.

Lapseröövimisdelikti arenemine ja olemus Inglismaal ja Ameerikas on teissugused kui Euroopas. See oleneb sellest, et neis maades on õigus arenenud teisiti kui Euroopas. Seal omavad suurt tähtsust tava, common law ja praktika, millel on seaduste jõud. Lapseröövimisdeliktil omab silmapaistvat kohta Inglise ja Ameerika õiguses. Kuna see roim on seal väga levinud, eriti USA-s, on karistus palju rängem kui Euroopas. Uusimate seaduste järgi karistatakse teatud juhtudel süütegijat surmaga.

Inglismaal Inglise õiguses ei ole kuriteod isikliku vabaduse vastu koondatud ühte rühma ja neid on tarvis otsida eri seadusist, et saada kujutlust selle õigushüve kaitsest Inglismaal.

Lapserööv kannab Inglismaal ja Ameerikas nime "Kidnapping", kusjuures see termin ei märgitse mitte ainult lapseröövi, vaid ka inimesröövi, mille eesmärgiks on orjaks müümine. Neid roimi peeti algul üheks deliktiks. Selle roima ajalooline areng on järgmine. 1787.a. moodustati ühing orjakauplemise vastu võitlemiseks. Hiljem püüti seda reguleerida seadusandlikul teel, kuid sellest hoolimata oli orjakauplemine legaalne kuni 1806.a. ilmus seadus, mis keelas ära orjakauplemise asumaadel. Iga müüdü orja eest määrati 50 naela suurune rahatrahv.

Pärastpoole ilmus järjest uusi seadusi, mis karistasid orjakauplemist veelgi rängemalt. 1901.a. koostati USA-s Inglismaa eeskujul seaduseelnõu, milles räägitakse orjakauplemisest ja nn. "peonage'st". See sõna pärineb Mehhikost ja tähendab töölist, kes võlgade tõttu on sõltuv teistest. Inimesröövi, mille eesmärgiks on orjaks müümine, nimetati selles projektis "Kidnapping" ja ta oli karistatav.

USA-s tõlgitseti Kidnapping'ut kahte moodi: osa seadusi rää-

kis deliktidest orjade vastu, teine osa kuritegudest isiku vastu, mis sarnanevad "Menschenraub'iga" Saksamaal.

Sõna "Kidnapping" omab mitmesugust juriidilist tähendust ja Inglismaal viiakse selle mõiste alla palju delikte. Laiemas mõistes mõeldakse "Kidnapping'u" all inimeste röövimist, s.t. nende äraviimist ja varjamist; kitsamas mõistes märgitakse selle terminiga nn. "abduction" (saksa seaduste järgi Entführung), s.t. inimese äraviimist ja sealjuures tingimata välismaale. "Kidnapping" on samuti ka lapserööv ja tema all mõeldakse isegi tunnustajate püüki.

Statute law järgi räägitakse "kidnappingust" paljudes seadustes, kusjuures peaaegu iga seadus mõistab selle all midagi muud. Habeas Corpus Act 26.4.1679.a. mõtleb "kidnappingu" all inglise kodaniku seadusvastast kinnipidamist võõrail meretaguseil mail. 1872. ja 1875.a. anti välja niinimetatud Kidnapping Acts, mis on määratud Vaikse ookeani saarte elanikkude tarvis.

Hiljem tekkis lapseröövimisrõimale eriline termin - child-stealing (abduction).

Christian, Note zu Blanstone, 4,218,219²⁸⁾ näitab, et lasteröivaste vargust kui Felony'd karistatakse palju karmimalt kui lasteröövi. Christian'i arvates on lapseröövimine ka kodanlik delikt, mille vastu võib end kaitsta lapse tagasivõtmisega. Sellele Christiani vaatele võib vastu vaielda sellepärast et child-stealingu mõiste all mõeldi 1861.a. seaduse järgi laste äraviimist (alla 14 aasta) eesmärgiga võtta nad vanemalt või hooldajalt, kes omavad õigust hoolitseda nende eest. Siin arvestatakse ka eesmärki varastada lapselt midagi isiklikku, mis vastab Euroopas kehtivale mõistele lapseröövist ja on vastupidine Christian'i

28) Prof. dr. Rosenfeld, op. cit. lk. 429

vaatele, kes võrrutab lapseröövimist rõivastevargusega ja seega täielikult ignoreerib lapse isiksust.

On veel teine liik kuritegusid, see on tütarlapse röövimine tema vanemalt vastu nende tahtmist. Seda nimetatakse abductioniks, aga tõepoolest ei kuulu see rühm lapseröövimise juurde, sest kuritegusid, mida nimetatakse abductioniks, iseloomustab seksuaalne eesmärk.

Nii näeme, et Inglise ja Ameerika kriminaalseaduses ei ole kindlat piiri moraalivastaste kuritegude ja isikliku vabaduse vastu teostavate roimade vahel, kusjuures inglise õigus kuriteod isikliku vabaduse vastu on subsidiaarsed moraalivastaste deliktide suhtes.. Kidnappingut ja child-stealing'ut ei saa kohaldada, kui on tegemist abductioni või muu sellesarnase kuriteoga.

USA riikides omab lapseröövimisdeliktil veidi teissugust ilmet. Silmapaistval kohal on siin New Yorgi osariigi seadused, millede eeskujul ongi koostatud Penal Code of the United States'i projekt.

Ka USA-s erineb kidnapping abductionist, mida vaadeldakse vaid kui moraalivastast delikti.

New Yorgis eristatakse kolm liiki kidnappingi. Esimene on lapse röövimine, tema äraviimine ja varjamine territoriaalseis piires. Teine juht vastab child-stealing'ule, ainult lapse vanus on tõstetud 16 aastale, mõnede projektide järgi isegi 18. aastale.

Kolmandat liiki kidnapping erineb mõlemast eelmisest. See käsitleb röövimist väljaspoolriigi territoriumi, kusjuures aga laps tuuakse riigi piiresse ja varjatakse teda siin.

Kuna Ameerikas lasteröövimine on levinud kohutaval määral, on karistusedki muutunud üha karmimaks. Nii näiteks mõisteti

1933.a. surma Valter Mackin, kes oli röövinud Cansas City linna-
pea tütre. Samuti mõisteti tähtajatule sunnitööle abielupaar
Katrín ja George Kili ameerika noore miljonäri, tööstur Erzeli
röövimise pärast. See oli esimene juht, kus ameerika kohus võttis
tarvitusele äsjaantud seaduse lapsröövivastu võitlemiseks, kahju-
saaja aga oli vabastatud suure rahasumma eest, mis maksti kur-
jategijale.

Niisuguste valjude eaduste maksmapanemist põhjustasid pal-
jude eraühingute üleskutsed võitluseks kidnapperitega.

USA-s on lapsröövimine neid kuritegusid, mis võtavad jär-
jest suurema ulatuse. Sellega on ka seletatav äge võitlus, mida
peavad seadusandlikud asutised, andes seadusi, mis karistavad
süüdlasi õige karmilt, mida ei tunta Euroopas, kus see küsimus
pole nii aktuaalne harvade röövimisjuhtude tõttu.

Vaadeldes lapsröövimisroima ajaloolist arenemist rooma õigu-
sest kuni nende seadusteni, mis olid kehtivad veel 20. sajandi
algul, ja hilisemate muudatustega osaliselt nüüdki, näeme, et
lapsröövimise mõiste on ajajooksul muutunud.

Alguses see ei olnud iseseisev kuritegu, vaid riigivõimu
vastu sooritatavaid roimi. Aegamööda see delikt hakkas kristalli-
seerima ühes teiste isikuvabaduse vastu suunatud kuritegudega ja
jõudis staadiumi, kus lapsröövi käsitati tavalise vargusena ja
sellisena ka karistati, aga lõppeks muutus kuriteoks, milles sea-
dused näevad vanemliku võimu rikkumist, peamiselt aga lapse isik-
liku vabaduse röövimist. Oma õiguslikus arenemises saavutab lap-
seröövimisdelikt kulminatsioonipunkti siis, kui peamiseks kaits-
tavaks hüveks osutub juba lapse isiklik vabadus, eriti liiku-
misvabadus ("Lokomotionsfreiheit").

Kui pöörata tähelepanu lapseröövimisroima arenemisele ajaloolisel valgustusel mitte vastavate seaduste järgi, vaid praktilise elu järgi, siis ilmneb, et Euroopas see omab enam ajaloolist ilmet. Nüüd juhtub lasteröövimisi õige harva, kuna keskajal see oli harilikuks kuriteoks. Nüüdisaegseis harvajuhtuvais lasteröövimisis on eesmärgiks kasusaamine, aga mitte sellisel kujul, kui seda praktiseeriti keskajal. Nüüd teevad kurjategijad seda eesmärgiga saada vanemalt lunaraha, ähvardades vastasel korral surmata laps, kui aga vanemad panevad raha teatud kohta, saavad lapse tagasi.

Niisugune lapseröövimisviis on nüüd väga levinud Ameerikas. Näiteks võib olla juhtum rahvusliku sangari Lindbergh'iga, kelle laps leiti mõrvatult.

Teisiti oli lugu lapseröövimisega keskajal, kus niisuguste roimade toimepanijaiks olid rändartistid, kes tahtsid lapsi teha akrobaatideks või teisteks artistideks. Samuti oli lasteröövimine levinud mustlaste seas, kes õpetasid röövitud lastele kelmusi, et pälvida niiviisi raha. On ka teada lasteröövimisjuhte religioosil põhjusil. Nii rööviti lapsi jesuiitide ajal eesmärgiga kasvatada neid võõra religiooni vaimus.

Niisugused olid lasteröövimisliigid vanasti, nüüd neid enam ei esine, sest elu on arenenud hoopis teises suunas ja inimeste huvid on muutunud. Inimsoo areng teeb hiigelsuuri edusamme, nii et seadus ei jõua temaga enam sammu pidada. Positiivses õiguses on endistest aegadest säilinud mitmesuguseid instituute, millel nüüd pole peaaegu mingit tähtsust. Üks niisugune instituut on lapserööv, vähemalt Euroopa suhtes. Nüüd on igal inimesel vabadus uskuda, mida tahab, ilma et kellelgi tuleks mõttesse varastada laps, et sundida talle peale teatud religiooni.

Raske on ka kujutella lapseröövi, mille eesmärgiks on võtta lapselt õigus kuuluda teatud seisusesse, sest nüüd pole seisusi enam olemaski. Samuti pole artistide ja akrobaatide kaadrit nüüd tarvis täiendada lapseröövi abil, kuna vastavaid jõude on küllaldaselt saadaval.

III. L A P S E R Ö Ö V I M I S D E L I K T I J U R I I D I L I N E A N A L Ü Ü S

1. K o o s t i s

a) S u b j e k t

Oma koostiselt kuulub lapserööv inimesröövimisroimade hulka, aga süstemaatiline kuulumuse suhtes mõnede koodeksite järgi isikuvabaduse vastu sooritatud kuritegude hulka, teiste järgi aga perekonnaõigust riivavate hulka.

Oma olemuselt on inimesrööv laiemas mõistes võimuomandamine inimese üle ²⁹⁾. Sellest definitsioonist lähtudes on lapserööv oma olemuselt võimuomandamine lapse üle.

Nagu igas teises kuriteos esinevad ka lapseröövimisdelikti koostises subjekt, objekt ja kuritahtlik tegevus, samuti ka vahend ja eesmärk.

Lapseröövimisdelikti subjektiks resp. kurjategijaks, süüteostajaks võib olla iga isik, kes teatud vahendeid kasutades võtab ära, röövib lapse vanemalt või neid asendavalt hooldajalt. Sellega seoses kerkib küsimus, kas teatud juhtudel võivad subjektiks olla ka lapse enda vanemad või hooldajad?

Nagu juba varem näidatud, on käesolev delikt nüüdisaegsete seaduste järgi esmajoones suunatud selle isiku õiguste vastu, kes

29) Fr. v.Liszt, op. cit. lk.

seaduse kohaselt omab võimu röövitud lapse üle.

Sellest järgneb, et isa või ema võivad ise ka olla süüdi lapseröövimises, kui neilt on võetud ära kasvatamisõigus. Ka hooldajat võib süüdis tada röövimises, kui temalt on võetud ära õigus lapse üle. Nii võib näiteks Sveitsi kantonite seaduste järgi, mis selles küsimuses ühtivad saksa seadustega, lapseröövimissubjektiks olla iga inimene, ka vanemad ja hooldajad, olenedes sellest, kas nad tsiviilseaduste järgi omavad õigust lapse üle või mitte. Sveitsi tsiviilõiguse JGB § 285₂ on ette nähtud, et kui mõlemalt vanemalt on ära võetud võim lapse üle, siis see antakse hooldajale, niisugustel juhtudel võivad lapseröövimisroima teostada ka vanemad, kas koos või üksikult, sest nende tegevus on suunatud isikute vastu, kellele kuulub õigus kasvatada last. Kui vanemlik võim on ära võetud, vaid ühelt vahemalt, aga jääb jõusse teise suhtes, siis võib suudlaseks tunnustada vaid üht vanemat, seda, kellelt võim on ära võetud.

Niisugune juhtum on võimalik peale abielulahutamist ühe poole süüdi oleku tõttu, kusjuures lapsed on jäetud teise hoolde ja süüdimõistetud ei oma nende suhtes mingit õigust. Vanemad võivad lapseröövimisroima subjektiks olla ka adoptatsiooni puhul, kus vanemlik võim läheb teiste isikute kätte.

Lapseröövimisega on tegemist ka siis, kui laps on tunnustatud vallaslapseks ja isa röövib tema mitteabieluliselt emalt või hooldajalt.

Emagi võib olla süüdi oma mitteseaduslikult sündinud lapse röövimises, kui ta selle võtab ära isalt, kes omab vanemliku võimu õigust. (ZGB § 325). Isegi sel juhul, kui vanemlik võim kuulub mõlemale vanemale, võib kumbki neist teiselt röövida lapse ja

olla selle delikti subjektiks. Vastupidisel arvamisel on Binding, kes väidab, et ema, kes omab isaga ühesarnaseid õigusi, ei saa tema vastu sooritada niisugust kuritegu. Seda vaadet kaitsevad Austria kriminaalseadustiku kommentaatorid³¹⁾, kelle arvates delikti subjektiks võib olla iga inimene, ka vanemad, aga mitte üks vanem, kes töötab teise vastu ja kellelt kohtulikul teel pole ära võetud õigust lapse üle. Nad toovad ka näiteid:

1) In SSt. III/68 wurde die Mutter, welcher die Erziehungsgewalt über die Kinder gerichtlich entzogen worden war, wegen Entführung verurteilt, weil sie die Kinder der Schutzgewalt des Vormundes listig entführt hatte.

2) In SSt. IV/44 wurde die Mutter freigesprochen, welche hinter dem Rücken des Vaters mit den Kindern auswandern wollte, weil Täter nur eine Person sein könne, die zur Verfügung über das Kind selbst nicht berechtigt ist, die Mutter selbst Trägerin der elterliche Gewalt ist, aus welcher die Kinder nicht entführt wurden.

Wiimaste arvamine on õige, sest kui niisugune ema on süüdi kuriteos, mis suunatud vanemliku võimu vastu sel juhul, kui vanemad on kaotanud oma kasvatamisõiguse ja teisedki õigused laste suhtes, siis ta võtaks iseendalt lapse suhtes õiguse, mis kuulub temale samuti nagu isale. Faktiliselt on aga lugu teisiti, sest ka pärastpoole kasutab ema oma õigusi nagu varemaltki.

Võib-olla saab teda süüdistada mingis teises kuriteos, mis seoses lapse salajase röövimisega, näiteks, et ta liiga piiramatult kasutas oma vanemlikku võimu ja sellega ebaseaduslikult kitsendas mehe õigusi, aga lapseröövimist ta ei sooritanud, sest temale kui lapse täieõiguslisele emale kuulub õigus viia oma

30) Dr. K. Binding, Lehrbuch des Gemeinen deutschen Strafrechtes, Bd. I, 1902, Besond. Teil lk. 116

31) Kommentar zum Oesterreichischen Strafrecht, I, Band Wien 1928, lk. 285

alaealisi lapsi, kuhu tahab ja otsustada nende üle, kuidas tahab, muidugi seaduse poolt ettenähtud piires.

Alaealine ise ei saa olla kuriteo subjektiks, sest vastavad seadused on loodud tema kaitseks, kuigi needsamad seadused kaitsevad ka vanemate, resp. hooldajate õigusi, mis aga pole tehtud nende, vaid alaealiste huvides.

Austria 1852.a. seaduste järgi võib lapseröövimisroima subjektiks peale kõikide eelmainitud juhtude olla ka niinimetatud "Versorger", isik, kes mitte olles hooldaja, võtab enda peale kohustuse hoolitseda alaealise ja tema materjaalse seisukorra eest, et teda "in einem ferdauernden Nahrungszustand zu versetzen"³²⁾

Niisugusteks "Versorgeriteks" võivad olla ka ühingud. Lapse röövimine niisuguse "Versorgeri" poolt on samuti roim vanemliku võimu vastu ja niiviisi võime per argentum e contraria kaudu järeldada, et ka säärased isikud võivad olla selle delikti subjektiks.

Kuna endise Venemaa 1845.a. Ulozenie o nakazaniach järgi lapseröövimine on delikt, mille eesmärgiks on varjata lapse päritolu, siis võivad nende seaduste järgi röövimissubjektiks olla kõik, välja arvatud vanemad ja nende asendajad.

b) O b j e k t.

Röövimisobjektiks on "laps" ehk "alaealine", nagu see on formuleeritud mõnes seaduses. Mida seaduseandja sõnade all "laps" eik "alaealine", kes võetakse vanemalt või hooldajalt, mõtleb, seda pole mitte üheski seaduses selgesti öeldud.

Kõik seadused, mis räägivad sellest deliktist, mõtlevad aga

32) Kommentar zum Österreichischen Strafrecht, I Bd. 1929, lk.284

röövimisobjekti all isikut, kelle vastu on suunatud seadusvastane tegevus. Mis puutub sõnasse "laps", siis mõistab suurem osa seadusandlusi selle all kuni 7-aastasi lapsi. Teise terminiga "alaealine", mida tarvitavad mõned seadused, mõeldakse inimest, kes tsiviilseaduste järgi on tunnustatud alaealiseks, kusjuures mitmesugustes seadusandlustes vanus pole ühesarnane.

Saksa õiguses leidub termin "Entmündigten", s.t. isik, kes teatud põhjustel on hooldaja võimu all, kuigi on juba täisealine. Niisuguseid isikuid ei saa olla lapseröövimisroima objektiks, sest neid ei saa lugeda laste juurde kuuluvaiks.

c) T e g e v u s

Lapseröövimisdelikti karistatav tegevus seisab röövimises, äraviimises jne. Siin on peale tegevuse olemuse veel tähtis tema lõpetamismoment. Ühed väidavad, et lapse röövimine on lõppenud sel momendil, kui lapselt on võetud järelvalve, mis määratud talle seaduse poolt. Seda vaadet pooldavad H.Meyer, Binding jt. Teised sellevastu peavad röövimise lõppemiseks momenti, kus uus mitteseaduslik võim on tuvastatud. Seda arvamust pooldavad Liszt Oppenhof jt. .

Kuriteo lõppemisest võib rääkida siis, kui kahjusaaja on faktiliselt eraldatud oma seaduslikust esindajast. Kui kaua peab kestma niisugune seisund, pole seaduse poolt määratud, see oleb konkreetsete suhete iseloomust.

Defineerides inimesröövi koostist ja ühes sellega lapseröövi, ütleb professor Geyer, et seadusvastane tegevus on valdus, mis röövib kahjusaajalt kauaks ajaks vanemate või riigi kaitse "der

33) Dr. H.Meyer, op. cit. lk. 418
K.Binding, op. cit. lk. 115

34) Dr. v. Liszt, op. cit. lk. 387
Dr. F.Oppenhof, Das Strafgesetzbuch für das deutsche Reich,
Berlin 1885, § 235

Tatbestand des Menschenraubes ist, das Jemand sich entweder eines Mensch ... oder eines Kindes ... bemächtigt ³⁵⁾ ".

³⁶⁾ Binding aga ütleb, et seadusliku võimu röövimisega on seoses uue ebaseadusliku võimu tekkimine.

Kui röövimisobjektideks on väikelapsed, siis ei saa kujutleda seadusliku võimu lõppemist ühelt poolt, ilma et tekiks seadusvastast võimu teiselt poolt. Juhul, kui objektideks on alaealised lapsed, kes on juba täiseasuse lähedal, on täiesti võimalik röövida neilt seaduslik võim, ilma et nende üle tekiks uut võimu.

Üldse võib lapseröövimine toimuda mitte ainult seadusvastase tegevuse, vaid ka tegevusetuse näol, mis on karistatav, kui tema tagajärjeks on õiguse rikkumine, mis on karistatava tegevuse objekti koostiseks. Niisugustel juhtudel võib röövimisest rääkida isegi passiivse käitumise juures, näiteks sel juhul, kui isik ei ütle lapse asukohta. Siis on meil tegemist mahitamisega, mis on karistatav (nn. Omissivdelikten), sest selline passiivsus on suunatud vanematele ja hooldajatele kuuluva järelevalve ja kasvatamisõiguse vastu, vastates seega täiesti lapseröövimisdelikti koostisele.

Lapseröövimine on kestav süütegu (Dauerverbrechen). See tähendab, et vanemad, resp. hooldajad kaotavad kauaks ajaks oma järelevalve- ja kasvatamisõiguse. Järjekult ei annaniisugune juht, nagu lapse võtmine jalutuskäigule, põhjust konstateerida, et tegemist on lapserööviga.

Röövimine, lapse äraviimine kestab niikaua kui on olemas seisukord, mille tõttu ohver rööviti sellelt, kes omab tema suhtes seaduslikku võimu.

35) Prof. dr. Geyer, op. cit. lk. 600

36) K. Binding, op. cit. lk. 115

d) V a h e n d i d

Lapseröövimisroima koostisse kuuluvad peale eelmainitud osade veel vahendid, mida kurjategija tarvitab oma teo sooritamisel. Need on samaad vahendid, mida kasutatakse ka teiste vabaduse vastu suunatud kuritegude juures. Peamised neist on pettus, ähvardus ja jõud. Mõnikord kasutab kurjategija neid kõiki korraga, aga tavaliselt piisab ühestki. Peale eelmainitute on veel teisigi, mida kasutatakse harvem.

Delikti subjekt võib kuriteo sooritamisel eelmainitud vahendeid kasutada otse nende isikute vastu, kellelt röövitakse laps, või kolmandate isikute, näiteks lapsehoidja vastu.

Missugused on need vahendid igaüks eraldi ja millisel kohal nad seisavad lapseröövimise koostises?

Sõna "pettus" all tuleb mõista erilise tarkuse, kurjuse ja osavuse kohaldamist. Pettus on kaveselt kohaldatud vahend teatud eesmärgi saavutamiseks. Kurjategija harilik käitumine, vahendite tavaline kohaldamine ega vale kinnitamine ei ole veel pettus. Pettus on suunatud inimese tahtevabaduse vastu. Iga pettuse tõeliseks eesmärgiks on mõjutada inimese tahet petisele soodsas suunas.

Teine vahend, ähvardus, on puhtfüüsiline sund, mis suunatud tahtevabaduse vastu ja mille sisuks on midagi halba. Ähvarduse abil püüab kurjategija luua niisugust seisukorda, kus oleks selgesti näha, et lubatud õnnetuse teostamine on tema võimuses. Harilikult on teade sellest, et kedagi on ähvardamas õnnetus, ainult hoiatus. Võib juhtuda, et niisugune teade mõjub teisesse nii, et see on kurjategijale soodus, aga see on juba soodsa juhuse kasutamine, mitte ähvardus otseses mõttes.

Pole vajalik, et ähvardav õnnetus oleks otseselt suunatud sellele, keda ähvardab. Piisab sellest, et adressaadi vahel, kelle vastu ähvardused on suunatud ja isiku vahel, kellele on suunatud õnnetus, oleksid küllaldaselt lähedased suhted. Ähvarduse kohaldamisel lapserööviroimas pole hädavajalik, et tõepoolest oleks võimalus tema teostamiseks, ja et kurjategija näeks selle ette. Teda peab ainult tõsiselt ja veenvalt väljendama, et ähvardatava isikut eadvuses tekiks usk tema täidumisse. Nagu ütleb Liszt: "Die Drohung muss als ernstlich erschienen dem Bedrohten auf sein Willen einzuwirken und der Drohende muss das Bewusstsein dieser Eigenschaft seiner Drohung haben. ³⁷⁾ "

Ähvardusi võib väljendada sõnadega või konkludentsete tegudega, näiteks relva tõstmisega. Pole tähtis, missugust liiki ähvardust kohaldatai, peasi on, et tagajärjeks oleks kahjukannataja pšüühikas soovitatav muudatus.

Kolmas vahend, mida selle kuriteo teostamisel kõige enam tarvitatakse, on kõige reaalsem - jõud. Jõud omab sundivat tähendust lapse isikliku vabaduse suhtes ja tal on teise kehale otsene või kaudne mõju, mille eesmärgiks on takistada tahtevabadust. Jõudu võib väljendada isikliku vabaduse, eriti liikumisvabaduse röövimisega. Selleks pole hädavajalik kohaldada füüsilist jõudu, teda võib väljendada näiteks ka toidu äravõtmisega.

Kes tarvitab jõudu, sellel on harilikult eesmärgiks võita vastupanu, kusjuures tagajärjed pole tähtsad. See ei tähenda aga, et jõu mõiste defimeerimiseks on vajalik ette näha vastupanu

Kui üks lööb täiesti ootamatult teisele pähe nii, et viimane kaotab teadvuse, ja sel momendile simene röövib temalt lapse, siis meil on tegemist lapserööviga jõu kohaldamise abil, kuigi

37) Fr. v. Liszt, op. cit. lk. 355

kannatanu (kellelt võeti laps) ei jüudnud mõteldagi vastupanust.

Peale eelmainitud vahendite on veel teisi, mis kuuluvad lapse röövi koostisse ja mida kirjanduses käsitatakse kui pettust või vägivalda ³⁸⁾ ..Niisuguseks nähtuseks on muuseas narkoos, hüpnoos, teadvuseta seisukorda viimine jne. Meie ajal pööratakse neile rohkem tähelepanu kui varemalt.

Teadvuseta seisukorda viimise , nn. "Betäubung"i ja hüpnoosi all mõeldakse inimese niisugust seisukorda, kus meeltetegevus on osalt või täiesti paraliseeritud. Kui niisugune seisund on inimese peale avaldatud füüsilise jõu tagajärg, näiteks keemiliste vahendite tarvitamine, siis meil on tegemist inimese viimisega teadvuseta seisukorda, kui aga niisugune seisukord saavutati otsese mõjuavaldusega inimese tahtele, on meil tegemist hüpnoosiga.

Viimast vahendit, nagu ka teisi temasarnaseid, mida kasutatakse lapseröövimisel, tarvitatakse harva otseselt laste vastu. Lapse psüühika on veel nii vähe arenenud, et tema üle võib võimu saada ka ilma niisuguste abinõudeta. Asi on teisiti, kui neid vahendeid kohaldatakse vanemate või hooldajate vastu, kes vaimsel on normaalselt arenenud ja kes hüpnoosi mõjul kaotavad võime valitseda oma meeltetegevuse üle. Kurjategija kasutab seda ja niisugusel juhul me võime rääkida lapseröövist, mis sooritatud hüpnoosi abil.

Neid moodsaid vahendeid, mida kurjategija kasutab oma süüteo sooritamisel isikliku vabaduse vastu, ei saa lapseröövi suhtes alati tarvitada. ja seepärast pole nad lapseröövimisroima koostise tuvastamisel alati hädavajalikud.

Mitte kõik kriminaalseadused, mis räägivad lapseröövimis-

38) K. Binding, Die Normen und ihre Übertretungen, Bd. II lk. 526

deliktist, ei räägi samuti sealjuures tarvitatavaist vahendeist. Näiteks ei leidu 1885.a. Ulozenie o nakazaniach ega 1903.a. kriminaalseadustiku vastavais paragrahves mingeid andmeid vahendite suhtes, aga see ei tähenda veel, et seadusandja ei pidanud neid silmas nende seaduste koostamisel. Ühe või teise vahendi tarvitamine omab tähtsust karistuse suuruse määramisel.

e) E e s m ä r k

Koostise suhtes jagunevad lapseröövid kahte rühma: lihtne ja kvalifitseeritud lapserööv. Vahe on selles, missuguseks otsustarbeks kuritegu sooritati. See jaotus esineb igas kriminaalkoodeksis ja ulozenias. Olenedes otstarbest, mille pärast kuritegu sooritati, peetakse lapseröövi kvalifitseerituks, kui rööv toimus:

- 1) eesmärgiga kasutada last kerjamiseks,
- 2) rööv teatud materjaalse sihi saavutamiseks, kusjuures pole sunduslik, et miski takistaks lapse arenemist ja
- 3) lapse röövimine ebamoraalse sihiga.

Ebamoraalsus, "unsittlich" sisaldab eneses prof. Rosenfeldi arvates ka "unzüchtig" - sugukõlvatust. Viimasel juhul muutub lapserööv äraviimiseks ebakõlbla sihiga.

Viimase aja seadusandlus ei annamingeid juhiseid selleks juhiks, kui laps võetakse vanemalt, resp. hooldajalt nende nõusolekul ja ülalmainitud põhjustel, mis vanade seaduste järgi oleks olnud karistatav, aga siis see kuritegu ei kuulunud isikliku vabaduse vastu sooritatud kuritegude hulka.

Preisi praksises peeti lapseröövi kvalifitseerituks siis, kui ta toimus materjaalsete hüvede saavutamiseks ja röövitu oli karistatava tegevuse peaobjektiks. Huvitav on juhtum Preisi

Kõrgema Tribunaali praktikast, kus õigesti kohaldati paragrahvi 206, aga mitte 205. Kaebealune mõtles välja, et ta on rase, selleks, et sundida vastaspoolt endaga abielluma. Oma plaani teostamiseks ta muretses mõnepäevase lapse ja ütles, et sünnitas ta põllul. Kaebealune lootis, et annab pärast oma sihi saavutamist lapse vanematele tagasi. Siin meil on juhtum, kus vanemad andsid oma nõusoleku nn. röövimiseks ³⁹⁾. Preisi seaduste järgi teda karistati, kuna saksa seaduste järgi ta oleks õigeks mõistetud, sest sel juhul, kui vanemad andsid oma nõusoleku, põlnud lapse röövimisroima koostist.

1885.a. "Ulozenie o nakazaniach" kriminaalseaduste järgi, kus lapserööv kuulub isikliku seisundi vastu toimuvate kuritegude hulpa, on lapseröövi sihiks lapse seisundi ja päritolu varjamine. On võimalik ka materjaalne siht, mida karistatakse nende seaduste järgi, näit. isik röövib lapse, et saada varandus endale.

Niiviisi võivad kuriteo eesmärgid olla mitmesugused, aga peamine iseloomustav element on dolus. Kurjategija peab toimuma teatud sihiga juba varem koostatud plaani järele. Ta peab teadma, et teeb seadusvastase teo, ja tema kavatsus peab olema suunatud kehtivate õigusnormide vastu. Siis meil on tegemist karistatava teoga.

2. Sanktsioon

Mis puutub lapseröövimisroima sanktsiooni, siis võib konstatnerida, et kõigis kriminaalkodeksites on selles suhtes ettenähtud karmid karistused, kusjuures kvalifitseeritud juhul on

39) Prof. dr. Geyer, op. cit. lk. 306, 9. märkus.

karistus alati suurem. Vanal ajal karistati süüdlasi isegi surma nuhtlusega. Hilisema seadusandluse järgi muutusid karistused üldse pehmemaks. Seetõttu hakati ka lapseröövi juhul karistama rahatrahviga. Sellest hoolimata leidub 19. sajandi koodeksites veel üsna raskeid karistusi. Nii näiteks näeb braunsveigi seadus ette eluaegse ketispidamise (Kettenstrafe) Württembergi koodiks karistab inimesröövi ja ühes sellega lapseröövi (sest sel ajal ta ei omanud veeleriseadusi selle kuriteo tarvis) parandusmajaga kuni 25 aastani. Saksa 1871.a. koodeks räägib § 235 parandusmajast kuni 10 aastani. Endise Vene 1885.a. Ugolovnoe Ulozenie näeb § 1407 karistusena ette sunnitöö ja kõigi õiguste kaotamise § 1408 aga karistab pehmemalt, vanglağa, kuna see paragrahv räägib lapseröövist ilma eesmärgita varjata lapse kodan¹ikkude seisundet, s.t. näeb ette lihtsa kuriteojuhu, aga mitte kvalifitseeritu-

Viimasel ajal muutuvad karistused lapseröövi eest jälle karmimaks neis riikides, kus see kuritegu on väga levinenud, näiteks USA-s, kus selle kuriteo eest süüdlasi saadetakse elektroolile.

Lõpetades lapseröövimisinstituudi juriidilist analüüsi peatume lühidalt kuritegude juures, mis sellele deliktile on lähedased, nagu inimesrööv, ja naisterööv, mis Saksa seadusandluses kannab nime "Entführung".

Mis puutub inimesröövisse, siis valitseb vaade, et see delikt võistleb lapserööviga. On olemas ka täitsa vastupidine arvamus. Viimase kaitsjad motiveerivad oma vaated seega, et lapseröövimisinstituut on arenenud inimesröövist. Sellest hoolimata et mõlemad kuriteod seisavad teineteisele nii lähedal, on nende vahel siiski võimalik võistlus. Binding ⁴⁰⁾ läheb isegi kaugemale

40) Dr. K. Binding, Die Normen und ihre Übertretungen, B. 1, lk. 116

ja tõendab, et lapserööv sulab ühte inimesrööviga. Ideaalne võistlus nende kahe delikti vahel on võimalik siis, kui kurjategija kavatsus on suunatud ühele neist sihtidest, mis on ette nähtud inimesröövi deliktis ja toimub alaealise äraviimine vastu selle tahtmist. Siin on tegemist mitte ainult vanematele ja hooldajatele kuuluva kasvatamis- ja järelevalveõiguse rikkumisega, vaid ka alaealise isikliku vabaduse, s.t. temale endale kuuluva õiguse vägistamisega. Asi on teisiti, kui alaealine annab oma nõusoleku, siis võib rääkida alaealise isikliku vabaduse rikkumisest tema esindajate näol. Niisugust juhtu käsitatakse seaduse järgi, mis reguleerib lapseröövi.

On olemas ka vaidlusi võistlusest lapseröövi ja "Entführung'i" delikti vahel. Vaated erinevad: ühed väidavad, et mõlema delikti vahel on olemas seaduste võistlus, aga teised leiavad, et nende vahel on ideaalne võistlus. Esimese vaate kaitsjad peavad "Entführung'it" lapseröövi suhtes erisüüteks ja lapseröövist rääkivate seaduste kohaldamist "Entführung'i" juhtudele vasturääkimiseks seadusandja tahtele.

Seaduste võistlus aga seisab eriliste ja üldiste deliktide kokkupõrkes sel juhul, kui kuriteo koostis ühes seaduses sisaldab üldise delikti tunnuseid. Niisugusel juhul kohaldatakse erilist seadust tema poolt ette nähtud koostise piirides ja välistatakse üldise seaduse kohaldamine.

Seadused naisteröövi kohta erinevad lapseröövi seadusist nii võrd kui võrd kuritegu on suunatud ainult naisterahva vastu ja kui ta sooritatakse ebamoraalse eesmärgiga. Siiski on neis seadusis mõned punktid, mis ei vasta mõlemale roimale, näiteks ei sisalda paragrahvid, kus räägitakse "Entführung'ist" mingeid andmeid vanuse kohta, teiselt poolt ei räägi lapseröövimise kohta käivad seadused midagi kasutatavate vahendite kitsendamisest.

Mitmesuguste maade seadusandlused ei lahenda ühesarnaselt küsimust selle kohta, kas on olemas võitlus lapseröövi ja nn. Entführungi vahel või ei. Saksa, Preisi ja mõnede Sveitsi kantonide õigus pooldab vaadet, et lapserööv ja Entführung on kaks eri delikti, sest lasterööv ei sisalda mingit märkust ebamoraalsest eesmärgist, erinedes seega Entführungist. Sama vaadet pooldab ka Hollandi, kus räägitakse "schaking" - Entführungist ⁴¹⁾.

Teistes riikides aga ei tee õigus nii teravat vahet nende deliktide vahel, nii näit. Austrias § 96, Saksamaal R.STR.G., mõned Schweitsi kantonid, Basel, Solothurm, võrrutavad lapseröövi Entführungiga, aga kvalifitseerivad viimase ebamoraalse eesmärgi tõttu.

Soome kriminaalseadused käsitavad Entführungit kui harilikku lapseröövi, "Entführung eines Kindes unter 15 Jahr", aga kui see on sooritatud ebamoraalse sihiga, siis käsitatakse niisugust juhtu kui kvalifitseeritud lapseröövi.

See küsimus mõlema kuriteo võistlusest ei ole veel nüüdki lõplikult lahendatud, sest sageli toimub lapserööve, mille eesmärgiks on moraaliseadustest üleastumine. See ongi Entführungi tunnus, siiski on olemas eriline delikt, mille tegevus on suunatud alaealiste kui ka mehenaste vastu.

IV. L A P S E R Ö Ö V I D E L I K T L Ä T I S J A E E S T I S

Lätis ja Eestis on samuti nagu teistes riikides lapseröövi suhtes kehtimas kriminaalseadused, mis olid maksivad juba 19. sajandil.

Läti ja Eesti (osaliselt) retsepeerisid endise Vene 1903.a.

41) Prof. dr. M. Mittermaier, Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit, VDB I, Band II, lk. 137

Ugolovnoe Ulozenie. Selles ulozenies on lapseröövimisroim paigutatud ossa, kus räägitakse kuritegudest isikliku vabaduse vastu.

Asudes arutlema selle ulozenie vastavaid paragrahve Lätis ja Eestis kehtivate seadustes on huvitav vaadata, kuhu on kaldunud selles küsimuses Nõukogude Vene seadusandlus.

Lapseröövidelikti käsitatakse Nõukogude Venes kui vanemate, resp. hooldajate õiguse vägistamist. Niisugune lapseröövidelikti kujutus sarnaneb sama kuriteo koostisega saksa 1871.a. koodeksi järgi (§ 235), aga vahe seisab selles, et Saksamaal see kuritegu on paigutatud ossa, kus esinevad isikliku vabaduse vastu sooritatavad roimad, aga Nõukogude Vene seadused isiklikust vabadusest, nagu ka üldse vabadusest, esinevad sama nimetuse all olevas eriosas. Vabadust vaadeldakse kui kõrgemat hüve ja tema vastu suunatud kuritegude all mõistetakse seadusvastast jõu tarvitamist õiguse vastu, mille järgi inimene võib teotseda vabalt, v alida enda le elukutse, liikuda vabalt jne. Nõukogude Vene kriminaalkodeks eristab kolm liiki kuritegusid vabaduse vastu : sundimine, kinnipidamine ja orjaksmüümine. Inimes- või lapseröövist selles osas eir äägita.

Vanemate ja hooldajate õiguste vastu suunatud kuritegude all (possjagatelstvona roditebi i vospitatelei) mõistetakse Nõukogude Venes lapse varjamist, vahetamist ja omavolilist kin-⁴²⁾ nihoidmist, samuti tülitakitamist vanemate ja laste vahel .

Nende seaduste järgi on lapserööv laste seadusvastane ära võtmise vanemalt, neilt asendavalt isikult või asutusilt, eesmärgiga eraldada neid kogu eluajaks nende isikute mõju ja kaitsesfäärist, Seepärast ei saa lugeda lapserööviroimaks juhtu, kui laps võetakse ära vanemate hirmutamiseks, jalutama minekuks

42) S.V.Poznisev, Ocerk osnovnich nacal nauki ugolovu prava II osobennaja c. Moskva, 1923, lk. 64.

või ballile viimiseks. Kuritöö koostise defineerimisel pööratakse suurt tähelepanu eesmärgile, sest sellest oleneb karistuse suurus. Kõige rängem karistus ootab kurjategijat sel juhul, kui ta sooritas röövi lapse ekspluateerimise eesmärgiga.

Lapseröövist räägib kriminaalkodeksi § 162, kusjuures seadus ei anna kuriteo legaalsel definitsiooni. Karistuseks on ette nähtud vabaduse kaotamine 4 aastaks. Objektiks on laps, mitte vanem kui 14 aastat.

Inimesröövi kohta pole mingeid andmeid, aga asjaoludest olenevalt loetakse niisugune kuritegu kas sundimiseks või kinnipidamiseks. Lapseröövi roima koostis on Nõukogude Vene seaduste järgi põhimõtteliselt samasugune kui teistes euroopa koodeksites, aga tema asend seaduste süsteemis erineb viimasest. See on seletatav sellega, et kriminaalkodeksi süsteem ja õiguse üldised printsiibid on Nõukogude Venes võtnud teise suuna kui euroopa õiguse vastavad normid.

1903.a. Ugolovnoe Ulozenie järgi, mis Lätis oli kehtiv kuni 1. VIII. (kus jõustus Läti kriminaalkodeks) ja Eestis kuni 1935.a. 1.II (kui astus jõusse Kriminaalseadustik), lapserööv leidub osas "süüteod isikuvabaduse vastu". Sellega erineb lapserööv 1903.a. ulozenie järgi lapseröövist 1885.a. Ulozenie o nakazaniiale" järgi, kus lapserööv kuulub ossa : "kuriteod ja väärteod seisusõiguste vastu."

1903.a. ulozenie ütleb: "kes 1) alla 14-aastase võõra lapse röövis või peitis, 2) alla 14-aastase lapse vahetas, karistatakse parandusmajja saatmisega. Kui laps rööviti, peideti või vahetati kerjamise või muu kõlblusvastase tegevuse otstarbel, materjalsetel kaalutlustel või sihiga võtta lapselt ta seisus-

õigus, siis süüdlast karistatakse parandusmajja saatmisega mitte vähem kui kolmeks aastaks. Katse on karistatav.

See seadus koosneb kolmest osast, ühes räägitakse lapse röövimisest, teises vahetamisest, aga kolmandas kvalifitseeritud kuriteost.

Lapserööv 1903.a. Ugolovnoe Ulozenie järgi kuulub isikuvabaduse vastu suunatud kuritegude hulka, sest kuriteo koostise peamine element on asupaiga vahetus jõu abil. ja sellega on seoses kahjukannataja edaspidise elu ja seisukorra muutmine. See kuritegu võib avaldada mõju ka teiste isikute õigustele ja niiviisi muutuda liitsüüteo. Näiteks võivad rööv ja äravilimine toimuda niisuguses olukorras, kus kahjukannataja elu ja tervis võivad olla hädaohus. Kuigi 1903.a. ulozenie järgi lapserööv kuulub isikuvabaduse vastu suunatud kuritegude hulka, aga agamitte isikliku seisundi vastu, nagu see oli varem 1885.a. Ulozenie o nakazania järele, kaotab laps siiski ka siin võimaluse kasutada oma õigusi, mis talle kuuluvad sündimiselt, sest ta kaotab oma perekonna. Sageli ongi nende õiguste kaotamine kuriteo sihiks.

Lapseröövi subjektiks võib 1903.a. ulozenie seaduste järgi olla igaüks, kes üldse võib olla õiguse objektiks. Seaduses pole subjekti täpselt määratud, aga § 502 sisust selgub, et subjektiks võib olla iga isik, sest seaduses on üteldud: "kes röövis..."

Mis puutub sellesse, kas võivad ka vanemad olla kuriteo subjektiks, siis on olemas mitmesuguseid arvamusi. Taganzev⁴³⁾ ei räägi sellest midagi. Foinitski⁴⁴⁾ sellevastu leiab aga selles seaduses vastuoksusi, nagu 1885.a. ulozenias. Foinitski ar-

43) N.S. Taganzev, Ugolovnoe ulozenie, Riga 1922, lk.1035

44) Foinitski, Kurss ulolovnovno prava cast ossobennaja, Peterburg 1912, lk. 97

vab, et 1903.a. Ulolovnovo ulozenies esineb sama ebatäpsus, kuigi lapserööv siin vormiliselt kuulub isikuvabaduse vastu sooritataivate kuritegude hulka.

Mis puutub selle kuriteo objektisse, siis on § 502 öeldud: "... alla 14-aastase...". 1885.a. seadustes oli väljendatud presuntsioon, et delikti objektiks võivad olla ainult 6-7 aastased lapsed, sest ainult niisugused võisid mitte tunda oma perekondlikku ja isiklikku seisundit jne. Vastupidiselt sellele selgub § 502, et delikti objektiks võivad olla lapsed peale 7 aasta, sest kuritegu on suunatud isikliku vabaduse vastu.

Isik, kellelt võetakse niisugune õigushüve, peab juba olema teatud vanuses, et saada aru oma seisukorrast ja hinnata isikliku vabaduse rikkumist, mis toimus selle kuriteoga. Seepärast pole õige see vaade, mille järgi lapseröövidelikti objektiks võib olla laps niisuguses vanuses, kus tal on juba õigus määrata oma viibekohta.

Tegevuseks, mis on ette nähtud § 502 esimeses osas, on röövimine või varjamine, s.t. lapse eraldamine talle kuuluvast kaitsest. Sel põhjusel ei saa olla juttu niisuguse lapse röövist, kes on maha jäetud, eksinud ja/ või hüljatud, ja lapseröövis ei või olla süüdi need isikud, kes omavad õigust nõuda laps endale tagasi. Seega ei saa vanemad, kes salaja viisid lapse ära selle isiku juurest, kellele ta oli antud kasvatada, § 502 järgi olla delikti subjektiks. Kasvatajate ja üldse nende isikute suhtes, kellele laps on usaldatud, saab mittespüdlust tuvastada ainult siis, kui nad võtavad lapse ära kolmandailt isikuilt, mitte vanemait, sest kui vanemad võtavad lapse endi juurde, tühistuvad nende isikute õigused, kellele laps oli usaldatud. Ei loeta ku-

ritegelikuks ka niisugust lapse äravõtmist jõuga ja vastu nende tahtmist, kelle juures laps sel momendil viibib, kui see äravõtmine toimub seaduse nimel, näit. kohtuotsuse täitmisel. § 502 räägib ka varjamisest, mida seadus kõrvutab lapserööviga. Varjamise tagajärjed on, et vanemad ei tea oma lapse asukohta, kus juures, et tegevus vastaks kuriteo koostisele, see seisukord peaks olema kestev. Selle süüteo juures pole tähtis, kas kuritegu toimus lapse nõusolekul või mitte, sest lapse nõusolekul pole mingit juriidilist tähtsust.

Mis puutub vahendeisse, mille abil peab sooritatama tegevus, siis erineb 1903.a. Ugolovnoe Ulozenie teiste maade seadustest sellega, et seal on need vahendid kõik loendatud, aga § 502 ei seisa neist sõnagi. Seda peab mõistma nii, et röövimine on kehtiv mitmesuguste vahendite kohaldamisel. Igal juhul on aga vajalik, et laps oleks eraldatud kaitse sfäärist.

Seega on see erinevus ainult formaalne, aga olemuselt ei erine 1903.a. seadused teiste maade seadustest, sest § 502 nõuab oma ettenähtud kuriteo koostiselt juba äpsu jure nendesamade vahendite kohaldamist, sellest hoolimata et seadus ekspressis verbis seda ei nõua. Lapserööv aga kuulub isikuvabaduse vastu suunatud kuritegude hulka, millede sooritamisel harilikult kohaldatakse niisuguseid vahendeid.

Kuritegu loetakse lõpetatuks, kui süütegija sai lapse oma valdusesse ja viis ta ära, et kurjategija leiti ja laps temalt ära võeti, sel pole mingit tähtsust.

Teine osa 1903.a. Ugolovnoe Ulozenie 502.§ räägib laste vahetamisest. Lapsevahetust võib mõnedel juhtudel vaadelda kui lapseröövi, mõlema kuriteo koostised on iseloomult õige lähedased. Vahetus võib toimuda mõlema poole nõusolekul, vanemate poolt, kellele laps kasvatada antud. Kui aga vahetus toimus ilma vanemate nõusolekuta, või andsid nõusoleku ainult ühe lapse

vanemad, siis nende vanemate suhtes, kes nõusolekut mitte ei andnud, see on röövimine, ja süüdlasi karistatakse, ilma et arvestatakse eesmärki, mille tõttu vahetus toimus. Eesmärgil on t tähtsust ainult karistuse suuruse määramisel.

§ 502 kolmas osa räägib lapse röövimisest, tema varjamisest või vahetusest ebakõlbla eesmärgiga, mille all mõeldakse mitmesuguseid tegevusi, näit. lapse kasutamist pimedas juhtimiseks tänaval, jne. Eesmärgiks on ka materjaalsed põhjused, samuti soov võtta lapselt õigused teatud perekondliku seisundi peale.

1933.a. 1. augustil jõustus Lätis uus kriminaalseadustik mille s § 467 ka räägib lapseröövist. See paragrahv ei erine 1903.a. § 502-st muuga kui ainult karistuse suurusega, nimelt karistab § 502 laste röövimist, varjamist ja vahetamist parandusmajaga mitte vähem kui kolmeks aastaks, aga 1933.a. kriminaalseadustik tuvastab karistuse parandusmajaga mitte vähem kui kaheks aastaks. Niiviisi on karistus vähenenud ühe aasta võrra. Kuna on muudetud ainult karistuse määr, aga mitte tema kuju, siis pole sel suurt tähtsust, sest selle karistuse kohaldamisega seoses olevad tagajärjed õiguste kaotamise suhtes jäävad endisteks. Katse on karistatav. 45)

Mis puutub teistesse deliktidesse, mis sarnanevad lapserööviga, siis näevad Läti kriminaalseaduste §§ 468 ja 469 ettenähtud kuriteod esimesel hetkel olevat identsed lapserööviga. See sarnasus on aga ainult väline, sest mõlema kuriteo koostises puudub lapseröövis väga tähtis joon, nimelt lapse äravõtmine. Sellega on seletatav miks seadusandja kvalifitseeris selle tegevuse kui mittetähtsa väärteo ja määras tema eest kergema karistuse.

45) Sodu likums 1933.a.

Eestis kehtiv kriminaalkoodeks astus jõusse 1934.a. Paragrahvid lapseröövist asetsevad osas, mis käsitleb isikuvabaduse vastu suunatud kuritegusid.

§ 464 koosneb kahest osast, üks räägib võõraste, alla 14-aastaste laste röövimisest või varjamisest, teine osa käsitleb laste vahetamist. See seadus vastab ülemalmainitud 1903.a. Ulolovnee ulozenie § 502-le. Vahe seisa b selles, et 1) § 464 ei sisalda andmeid juhtudest, mis teevad selle kuriteo kvalifitseerituks, 2) karistust on kergendatud, ta ei või olla suurem kui 3 aastat parandusmajas. Mis puutub kuriteo koostisse, siis siin võib kohaldada kõike, mis öeldud § 502 suhtes.

Lapseröövi käsitleb ka § 465, mis ütleb: Süüdlast selles, et ta tahtlikult ei andnud tagasi omavoliliselt võetud või kinnipidatud last, kes alla neljateistkümne aasta vana, lapse vanemate või neid asendava isiku seadusliku nõudmise peale vaatamata, kui seesugune mittetagasiandmine või kinnipidamine ei sündinud halastuse pärast lapse vastu, karistatakse arestiga mitte üle kuue kuu. Kuriteo subjektiks võib olla iga isik, väljaarvatud need, kelle seaduslikul hooldamisel või kaitse all laps oli. Objektiks sellekujulises lapseröövist võivad olla alla 14 aastased lapsed, keda kurjategija omavoliliselt ära võttis või kinni pidas, aga ei röövitud ega varjand. Süütegu seisab selles, et kurjategija ei andnud last tagasi vanemate või nende asendajate seaduslikul nõudmisel. Eesmärk, mille tõttu last kinni peetakse, pole tähtis, aga kui seda tehakse halastusest lapse vastu, siis pole niisuguse tegu karistatav.

Mis puutub sanktsiooni, siis näeb seadus niisuguse omavolilise kinnipidamise eest ette võrdlemisi kerge karistuse, nimelt aresti mitte üle kuue kuu

Huvitav on veel § 466, mis karistab seda, kes kahe nädala jooksul ei teata politseile, vanemaile või nende asendajale enda juures viibivast hüljatud või eksinud lapsest, kes pole veel neljateistkümne aastane.

Kuriteo subjektiks võib selle paragrahvi järgi olla iga isik, kes ei teata enda juures viibivast võõrast lapsest. Objektiks on eksinud laps, alla 14 aasta vana, ja hüljatud laps, kes on veel niisuguses vanuses, et ei saa aru, mis temaga sünnib. Selleks, et tegevus vastaks kuriteo koostisele, mis ettenähtud § 466, peab laps olema jäetud vanemate või nende asendajate poole nii et oleks kindel, et ta leitakse. Tegevus ise seisab passiivsuses, vastavatele isikutele ja vastaval ajal mitteteatamises. Siin on ilmselt tegemist tegevusetuse - passiivsusega (omissivdelikten). Selle paragrahvi järgi on karistuseks rahatrahv mitte üle 100 krooni, sest süüteo koostis ei sisalda selle paragrahvi mõiste järgi kõiki lapseröövi tunnuseid. Siin on meil tegemist väärteoga, mille eesmärgiks ei olnud röövimine, nagu seda mõistab seadus, mis karistab lapseröövi ülemal kirjeldatud viisil.

Vahendite suhtes, mille abil ettekavatsetud süütegu sooritatakse, pole seaduses midagi öeldud, aga siin mõeldakse samuti nagu ka teiste seadusandluste vastavates paragrahvides neid vahendeid, mida harilikult üldse kasutatakse isikuvabaduse vastu suunatud kuritegude juures.

Nii näeme, et Eesti Kriminaalseadustik sisaldab mitu paragrahvi, mis puudutavad lapseröövi mitmesuguseid viise, kusjuures seda delikti vaadeldakse kui iseseisvat kuritegu, lahus inimesröövist üldse, nagu see oli paljudes vanades koodeksites. On veel paragrahve, mis räägivad tütarlaste röövimisest, kes 14 -

16 aastased või vanemad, nende nõusolekul või ilma , kusjuures eesmärgiks on sugukõlvatus või mõni muu süütegu. See delikt kuulub ka isikuvabaduse vastu käivate kuritegude hulka, aga erineb lasteröövist seega, et näeb objektiks ette eranditult naisterahva ja omab ebakõlblat ilmet.

V. L Ö P P K O K K U V Ö T E

Ajaloolisest ülevaatest selgub, et lapseröövidelikti tunti juba õige vanal ajal, ja ta esineb kõigis, isegi kõige vanemates seadustikkudes silmapaistval kohal. Samuti olid ja jäid karistused sajandite kestel karmideks. See on ka täiesti arusaadav, sest selle kuriteo puhul kaitstakse väga suurt ja tähtsat hüvet.

Pöördudes selle roima juriidilise analüüsi juurde võime konstateerida, et selle kuriteo objekt on ühelt poolt kindlasti piiratud ja kitsas, teiselt poolt aga on selle kuriteo piirid subjekti, vahendite ja eesmärgi suhtes väga avarad. Just nende piiride seadmisest oleneb lapseröövidelikti õige kujundamine ja tema erinevus teistest talle lähedastest ja sarnastest kuritegudest, näiteks naisteröövimisest.

Mis puutub lapseröövi karistusse, siis nähtub ajaloolisest perspektiivist, et sanktsiooni potents on otse proportsionaalne kuriteo levinemise koeffitsiendile, selle sanktsiooni piirid on väga laiad ja ulatuvad surmanuhtluseni.

Pöördudes lapseröövi aktuaalsuse juurde, peab ütleva, et Euroopas on see üsna väike, aga siiski peab talle igas koodeksis andma silmapaistev koht, et meie tulevikule - lastele oleks tagatud kindlad ja rahulikud arenemisvõimalused.

12. Mommsen, Römisches Strafrecht 1899
13. Prof. Dr. W.Mittermaier, Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit, V.D.B.T. Band IV
14. Dr. J.C. Oppenhoff Das Strafgesetzbuch für das deutsche Reich, Berlin 1885
15. S.V. Poznisev Ocerk osnovnich nacal nauki ugolovno prava II osobennaja cast, Moskva 1923
16. Prof. Dr. E.H. Rosenfeld Verbrechen und Vergehen wider die persönliche Freiheit v.D.B.T. Band V
17. J.J. Foinickij, Kurs ugolovno prava. Cast osobennaja Peterburg 1912
18. N.S. Tagancev, Ugolovnoje ulozenija 22. marta 1903 g. Izd. Jakobi, Riga, 1922.

S e a d u s e d

1. Strafgesetzbuch für das deutsche Reich vom 15. Mai 1871, Leipzig
2. Sammlung der deutschen Strafgesetzbücher, Herausgegeben von M. Stenglein, München 1858
3. Ulozenije o nakazanijach ugolovnich i ispravikelnich 1885.g. Izd. Tagancevim, Peterburg 1920
4. Resenija ugolovno kassacionnava departamenta pravikelstvennavo Senata 1881
5. 1903.g. 22 marta Sodu likumi, Tieslietu Ministrijas seviskas komisijas sagatavojuma. Neoficials izdevums
6. Sodu likums, Izdots L.R.S. 81 p. kartiba. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krajums 1923 g. 8. junijs.
7. Kriminaalseadustik.